

УДК 811.112.2`342.415

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2018.1\(40\).137051](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2018.1(40).137051)

Глущенко О. В.

аспірант,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ПРИРОДА ДИФТОНГІВ ТА ЇХ РОЗВИТОК В ІСТОРИЧНОМУ ПРОСТОРІ

Стаття присвячена генезі дифтонгів та їх подальшому функціонуванню в давньоверхньонімецькому та середньовіковому періодах розвитку німецької мови до сьогодення. Були викриті основні причини появи двозвуків та шляхи їх формування у мові. Результати дослідження дозволили встановити основні функції дифтонгів і показали пряму кореляцію між часом зародження дифтонгів та частотою їхньої реалізації у текстах.

Ключові слова: дифтонг, фонема, дифтонгізація, монофтонгізація.

Глущенко Е. В. Природа дифтонгов и их развитие в историческом пространстве. Статья посвящена генезису дифтонгов и их дальнейшему функционированию в древневерхненемецком и средневерхненемецком периодах развития немецкого языка до сегодняшнего времени. Были установлены основные причины появления дифтонгов и пути их формирования в языке. Результаты исследования позволили установить основные функции дифтонгов и показали прямую корреляцию между временем зарождения дифтонгов и частотой их реализации в текстах.

Ключевые слова: дифтонг, фонема, дифтонгизация, монофтонгизация.

Glushchenko O. W. The nature of diphthongs and their development in historical process. *In the modern phonetic and phonology of Standard German the term «diphthong» is understood as a gliding sound that consists of two vowels pronounced in one syllable. In German there are 3 falling (descending) diphthongs that have a lot of variants of their graphic image. A genesis of diphthongs begins in the Indo-European period and their further development and change are due to many phonetic processes (diphthongization, monophthongization, phoneme junction, phoneme separation). The article presents an analysis of diphthongs which was based on the material of text of the Old and Middle High German periods. Causes and trends of vowel combinations have been established. From the point of view of the genesis of vowel sounds, the monophthongs are primary, and diphthongs are secondary and the latter act as a building material at the appearance of words and perform a certain grammatical and phonetic (constitutive) functions. All diphthongs were divided into groups and their qualitative characteristics were described and analyzed. The results have shown a direct correlation between the time of the genesis of diphthongs and their frequency of the use in the German texts.*

Key words: diphthong, phoneme, diphthongization, monophthongisation.

Одним з найсуперечливіших і найскладніших питань у лінгвістиці є визначення сполучень голосних, а саме – дифтонгів. До сьогодення немає єдиної думки щодо природи німецьких дифтонгів. Ці складні звуки мають специфічні особливості, які визначають їхній особливий статус у фонетико-фонологічній системі сучасної німецької мови.

Дифтонги притаманні лише небагатьом мовам, зокрема деяким європейським: германським і романським. Посилаючись на неоднозначність

і непрозорість поняття «дифтонг», була спроба уникати вживання цього терміна, оскільки він позбавлений певної точності через існування різних його тлумачень [11, 20]. Саме неоднакова поведінка компонентів дифтонга, наявність основного і підрядного елемента та їх взаємозв'язок свідчать про складний характер дифтонгів. Багато вітчизняних та зарубіжних мовознавців присвятили велику кількість досліджень наданій проблемі. Довгий час вчені виявляли різні погляди щодо фонематичного статусу дифтонгів: є вони монофонемними чи дуальними сполученнями голосних [1; 2; 15].

Відомо, що в сучасній німецькій мові існують 3 дифтонги: [aɛ], [aɔ], [ɔœ]. Під терміном «дифтонг» розуміють односкладове сполучення голосних з рухливою артикуляцією: [aɛ] з графічним відображенням /ei, ai, au, eu/, напр.: *nein, Mai, Bayer, Mayer*; [aɔ] з графічним відображенням /au/, напр.: *Baum*; [ɔœ] з графічним відображенням /eu, äul/, напр.: *heute, Häuser*. Перший голосний двозвука знаходиться під наголосом і вимовляється достатньо чітко на відміну від другого, який є ненаголошеним і недостатньо зрозумілим за якістю [17, 52]. Такий неясний характер другого голосного дифтонга надає відповідні труднощі в їх транскрипційному позначенні.

Як зауважує Н. В. Петлюченко, через інтенсивний розвиток німецької вимовної норми, що відображена в орфоепічних словниках, відбувається наявне відставання кодифікованої норми від реальної, і деякі динамічні процеси реалізації звуків не знаходять належного висвітлення в жодному з видань [4, 74].

О. І. Стеріополо, досліджуючи дифтонги в німецькій мові розподіляє їх термінологічно на закриті/ висхідні (*schließenden/ steigenden*), коли зв'язок голосних утворений високим підйомом язика, напр.: *pfui [pfui]*, і відкриті/ спадні (*öffnenden/ fallenden*) дифтонги, для яких характерний протилежний артикуляційний рух, напр.: бав. *lier [liap], gut [guat]*. При утворенні дифтонгів органи артикуляції повільно переходять від вимови першого голосного до наступного. Крім цього автор виділяє окрему групу централізуючих дифтонгів (*zentralisierende Diphthonge*), які утворюються шляхом об'єднання попереднього довгого голосного з наступним вокалізованим /e/, напр.: *Uhr /u: e/, Ohr /o: e/, ihr /i: e/*. Така вокалізація звуку /e/ утворює не тільки фонетичні дифтонги, але й трифтонги, які в майбутньому можуть бути основою (базою) для появи нових фонем, що може призвести до зміни всієї системи голосних [5, 117].

Австрійська мова, як національний варіант німецької мови, налічує функціонування 3 дифтонгів /aɛ, aɔ, ɔɛ/, які у свою чергу мають безліч варіантів вимови. К. Ульбріх визначає, що в австрійському варіанті стандартної вимови німецької мови під дифтонгом слід розуміти односкладову комбінацію двох коротких голосних, які характеризуються безперервною зміною однієї формантної позиції в іншу, оскільки надані явища можуть реалізовуватися монофтонгічним, дифтонгічним і трифтонгічним сполученням звуків [16, 181-200].

Дослідження особливостей розвитку мови, реалізації і функціонування її одиниць, а також наявність факторів, що впливають на їх розвиток, відносяться до фундаментальних основ історичного мовознавства. Подібні

зміни відбуваються як на фонетичному, так і на фонологічному рівнях. Дослідження вчених у діяхронічній сфері спрямоване на вивчення давніх писемних пам'яток, де виявляються фонетичний, граматичний та лексичний рівні мови тих часів. Ці напрямки орієнтовані на побудову такої лінгвістичної теорії, яка б з'ясувала мовні зміни більш успішно в порівнянні з синхронними теоріями структурного мовознавства. На нашу думку, саме внутрішня реконструкція, тобто історичний аналіз фактів конкретної мови, є найбільш значущою у визначенні еволюції тих чи інших мовних явищ.

Проблемою визначення природи звуків, їх генези та розвитку в діяхронічному ракурсі займаються деякі сучасні вітчизняні і зарубіжні мовознавці [2; 3; 6; 8; 9; 14; 15].

Провідне місце в області порівняльно-історичного мовознавства займають дослідження В. Г. Таранця, основною метою яких було розкрити механізм фонетичних змін на прикладі германських і слов'янських мов, враховуючи очевидні особливості в дописемному та наступних писемних періодах їх розвитку. Енергетична теорія В. Г. Таранця створила нову методологічну основу порівняльно-історичних досліджень, та дозволила розв'язати багато суттєвих фонетичних труднощів відносно генези слів, їх реконструкції та причини їх змін. Автор дійшов висновку, що з розвитком німецької мови відбувається посилення наголошеного складу і разом з цим відчуються якісні зміни його складових звуків. Оскільки довгий голосний енергетично змінювався нерівномірно, найбільше посилення отримує початкова частина голосного, на яку припадає E_{max} , і водночас відбувається послаблення кінцевої частини голосного. Автор зауважує, що артикуляційно така фонологічна одиниця, як і раніше, залишається неподільною, але в акустичному відношенні можна говорити про появу дифтонга на місці монофтонга. Отже, процеси монофтонгізації і дифтонгізації відбуваються в результаті перерозподілу напруження в структурі слова, яка змінюється в різні періоди розвитку германських мов. Про це свідчать наступні приклади: двн. *hiar* – нвн. *hier* [i:], двн. *bluom* – нвн. *Blume* [u:], двн. *hûs* – нвн. *Haus*, двн. *mîn* – нвн. *mein* та ін. У германських мовах довгі голосні часто змінювалися на дифтонги, а дифтонги перетворювалися в монофтонги. Перехід одних звуків в інші відбувається також залежно від фонетичних умов, тобто від фонетичного наповнення енергетичної структури відносно позиції, і від ступеня залежності відносно мовної екстралінгвістичної одиниці вищого порядку. Тому, посилення наголошеного складу в германських мовах відбувається досить різноманітно і призводить не тільки до появи дифтонгів, але й до інших змін, наприклад до переходу одних дифтонгів в інші, або до переходу закритих голосних у більш відкриті тощо. В. Г. Таранець наголошує, що виходячи з точки зору вимови, німецькі дифтонги є «нисхідними» з більш інтенсивним початком [6, 109-111].

Генеза дифтонгів має свої коріння в глибині століть, починаючи з індоєвропейського (іє.) часу, коли система голосних налічувала короткі і довгі монофтонги, а також велику кількість дифтонгів, які у прагерманській піддалися значному скороченню. Причому, іє. дифтонги склалися з двох частин: перша – довгі або короткі /a/, /o/, /e/, а також редуковане /ə/, друга –

пазвукі (глайди) /i̯(j)/, /u̯(w)/, або сонанти /r̥/, /l̥/, /m̥/, /ŋ̥/, діакритичний знак яких вказує на те, що вони виконують функцію голосного. Однак дифтонгами вони були лише фонетично, фонологічно ці двозвуки були біфонемними сполученнями [7, 23].

Германська мова успадкувала від індоєвропейської основні риси її фонетичної будови, але разом з тим здобула чимало відмінностей протягом свого еволюційного розвитку. Мовленнєві процеси, які відбувалися на фонетичному рівні в прагерманській, торкнулися також системи вокалізму і розвитку дифтонгів у ній. Ці зміни в літературі прийнято називати «особливостями фонетичної та граматичної будови» германської мови [3, 196]. Таким чином, довгі іє. дифтонги в більшості випадків збіглися з герм. короткими, тому що перший компонент у цих дифтонгах скорочувався і перетворювався на короткий. Виходячи з того, що в загальногерманській мові /ǣ, ǫ, ə/ злилися в один звук /ǣ/, а довгі /ō, ā/ – в /ō/, кількість дифтонгів у герм. мові значно зменшилася: /ai̯, oi̯ > ai/, /au̯, ou̯, əu̯ > au/. Винятком залишився дифтонг /eu̯/, який продовжив свій розвиток у герм. мові, але іноді замінювався на /iu̯/. Крім того, деякі дифтонги монофтонгізувалися, насамперед іє. /ēi/ перейшов у герм. /ī/ і збігся в подальшому з іє. /ī/. У загальногерманській мові розрізнялися також дві довгі голосні фонемі /e/. Одна з них /ē₁/, була продовженням іє. /ē/. Причому, у прагерманській для неї була характерна дуже відкрита вимова, тому в германській мові вона визначалася як /ae/, а у давньоверхньонімецькій (двн.) стала ще більш відкритою /il/, таким чином, перейшла в довгий /a/. Другий довгий голосний звук /ē₂/ з'явився вже в германській мові, насамперед з іє. дифтонгу /ēi/. Цей звук у готській мові збігався з /ē/ < /ē₁/, а у давньоверхньонімецькій мові дифтонгізувався в /ea/, /ial/ (hear – hiar).

Метою нашої роботи було дослідження німецьких дифтонгів у давньоверхньонімецькому (двн.) та середньовісньонімецькому (свн.) періодах на основі двн. і свн. текстів та словників (8000 лексичних одиниць з дифтонгами на початку, в середині та в кінці слова).

Давньоверхньонімецька мова існувала як сукупність територіальних діалектів, що знаходилися в процесі взаємодії та безперервних змін. Завдяки процесам дифтонгізації і монофтонгізації, які пов'язані перш за все з якісними змінами голосних кореневого складу, двн. вокалізм набував нових голосних, зокрема дифтонгів з великою кількістю їх факультативних варіантів.

Дослідивши словоформи з дифтонгами на матеріалі двн. писемних пам'яток та словників, ми встановили, що найбільш функціонально навантаженим дифтонгом є передньоязиковий /iu/. Це перший серед архаїчних дифтонгів, що об'єднує в собі ознаки голосних верхнього підйому /i/ та /u/ і належить до часу зародження первісного в системі голосних трикутника /a – i – u/; він сягає праіндоєвропейського часу, коли фонематично розрізнялися лише три зазначені монофтонги. Наявність цього дифтонга у межах слова обумовлена асиміляційним впливом голосних /i/, /u/ наступного складу (/iuti, tiuri, piutit, kitriufit, hiutu). Функціонування дифтонгу /iu/ найчастіше спостерігається в кінцевій позиції, зокрема у флективній морфемі, ви-

конуючи перш за все одну з граматичних функцій – числову або родову. Розрізнення числа та роду імені належать до найдавніших лексико-граматичних категорій у мовах. Вважаємо, що цей дифтонг треба зазначити як **«архаїчний»**. До цієї групи можна віднести також двозвуки /*aul*, /*eul*, /*ail*, що за своїм походженням також мають праіндоєвропейські та прагерманські коріння.

Активну реалізацію проявляють двозвуки /*uol* і /*oul*, складові частини яких мають споріднені фонетичні ознаки, напр.: *guot*, *muot*, *muor*, *pluot*, *roum*, *puoz*, *ruovu*, *rouba*, *tuoc*, *touf*. Надані приклади переконливо вказують на вплив аблауту, тобто існує морфологічно обумовлене чергування складових частин дифтонга у корені слова. У цьому випадку /*uol* і /*oul* є фонематично різними і відмінними у своєму фонетичному вираженні, назвемо їх **«аблаутні дифтонги»**. До цієї групи можна віднести пару дифтонгів /*ual* і /*aul*, напр.: *pauzen*, *gipuazzit*, *laugan*, *lougju*. Розгляд наведених словоформ з реалізацією цих двозвуків дозволяє стверджувати, що протиставлення зазначених дифтонгів відіграє провідну роль у розрізнюванні граматичного значення дієслів. В інших випадках дифтонги /*ual* і /*aul* виконують суто фонетичну, зокрема **конститутивну**, функцію. Виходячи з первісної системи іє. голосних /*a* – /*i* – /*u*/, можна стверджувати, що монофтонги /*ul* і /*al*/, які є складовими частинами наданих дифтонгів, є первинними у фонетичній системі прамови. Таку первинність монофтонгів підтверджує вживання однакових за змістом слів, але різних за написанням: *loul* – /*lôl*/, *luol* – /*loo*/, /*iul* – /*ûl*/ (*giloubtun* – *gilôbtun*, *louft* – /*lôfti*/, *muoter* – *mooter*, *fuoz* – *fooz*, *siugan* – *sûgan*). Надані приклади підтверджують прямий кореляційний зв'язок між переходом монофтонгів у дифтонги та часовим діапазоном.

Виникає багато питань щодо співвідношення дифтонгів /*iel* та /*eil*. Ці двозвуки, як і монофтонги, у фонетичній системі дavn. мови знаходяться між собою у певних відносинах. Особливо пов'язані в цьому випадку дифтонги /*eil*, /*iel* та монофтонги /*el*, /*il*. Виходячи з первісної системи іє. голосних /*a* – /*i* – /*u*/ та її подальшого розвитку у вигляді /*a* – /*e* – /*i* – /*u* – /*o*/, можна стверджувати, що відносини між /*il*/, /*el*/ та відповідними дифтонгами вторинні і з'явилися лише після того, як у мові виникла голосна фонема /*e*/ . Наявність монофтонгів /*il* та /*el*/ призвела до зародження дифтонгів типу /*iel*/ та /*eil*/. Надані двозвуки мають широкий спектр функціонування в слові, напр.: *einote*, *ein*, *einer*, *neist*, *lîeb*, *meino*, *leid*, *hîer*, *fîel*, *dîeb*, *dîen*, *brîef*, *tîe*, *sîe*, *dîe*. Реалізація зазначених дифтонгів виступає в основних формах дієслів, напр.: *greifen*, *grief*; *heizen*, *hîez*, *kehîez*. Теж саме спостерігається у сучасній німецькій мові (*greifen* – *griff*; *heizen* – *hieẞ* – *geheizen*). Складові частини розглянутих дифтонгів мають споріднені фонетичні ознаки, але основна відмінність між ними на даному етапі розвитку мови полягає у значенні та змісті відповідних словоформ кінця давн. періоду. Наявними є різні граматичні значення (аблаутні), які реалізовані в мові зазначеними словоформами. В цьому випадку обидва дифтонги є фонематично абсолютно різними і відмінними у своєму фонетичному вираженні, що дозволяє об'єднати їх у групу передньоязикових «аблаутних дифтонгів».

До окремої групи **«змістовних дифтонгів-омонімів»** нами були

віднесені дифтонги, які паралельно реалізуються в однакових словоформах у межах кореневої морфеми і не розрізняються за змістом: /eo – io/, /ia – iol/, /liu – iol/, /lau – ou – oil/, /luo – ual/, /luo – uel/, /lai – eil/, /liu – uil/ (*neoman – nioman*, *dia – dio*, *friunt – front*, *hau – hou*, *arougta – araugta*, *tuon – tuant*, *ruorta – ruarta*, *guoton – guatan*, *huor – huar*, *oigan – ougan*, *tuont – tuent*, *fuor – fuer*, *aikan – eikan*, *fiur – vuir*, *hiutu – huitte*). Відсутність фонематичного протиставлення в реалізаціях наданих мовленнєвих одиниць свідчить про їхню мовну тотожність, що дозволяє нам визначити їх омонімічно спорідненими.

Наше дослідження дифтонгів у свн. періоді свідчить про те, що фонетичні процеси на даному часовому зрізі призвели до зародження нових і втрати старих двозвуків. Деякі двн. дифтонги у ході розвитку німецької мови продовжили свою реалізацію у мові наступного свн. періоду (/ei, ie, ou, uo/). Але більшість двозвуків зазнали значних змін і набули нової якості. Таким чином, внаслідок послаблення другого ненаголошеного компонента двн. дифтонгів /ial/ та /iol/, у свн. вони перейшли в дифтонг /iel/ (двн. *spiagal* – свн. *spiegel* – снн. *spêgel/ speigel* – нвн. *Spiegel*; двн. *tiof* – свн. *tief* – снн. *dêp* – нвн. *tief*). Процес дифтонгізації, який відбувався виключно у кореневих морфемах, спричинив появу поряд зі старими нових дифтонгів: /û → au, î → ei, iu [ü:] → eu/, напр.: двн. *rûm* – свн. *raum*, двн. *drî* – свн. *drei*, двн. *zît* – свн. *zeit*, двн. *hiutu* – свн. *heute*. Процес розподілу фонем призвів до розвитку нових фонологічних опозицій, які перебудували всю фонетичну систему голосних свн. періоду. В результаті вищезазначеного, нові протиставлення лабіалізованих та не лабіалізованих голосних переднього ряду призвели до появи нових фонем – умлаутних, а з часом і до зародження нового типу лабіалізованих дифтонгів – умлаутних (/öul, lüel/). Поява нових лабіалізованих двозвуків /ül/ та /öl/ свідчить про ускладнення фонетичних відносин між дифтонгами, оскільки у двн. дифтонгах реалізовувалися такі **двосторонні** відносини, як передньоязикові/ задньоязикові, тепер ці відносини ускладнилися і перетворилися на **тристоронні**, а саме: передньоязикові /передньоязикові лабіалізовані/ задньоязикові.

Зникнення у свн. періоді архаїчного дифтонгу /iul/, який був функціонально найбільш навантаженим на протязі всього двн. періоду пов'язане з процесом монофтонгізації, коли в результаті асимілятивної перебудови його складових частин, передньоязиковий /il/ змінився на лабіалізований /iu → [y:]/. З часом розвиток довгого голосного /iul/ [y:] призвів до появи дифтонга /eul/, напр.: *liutin – leuten*, *hiute – heute*. Активна та хаотична взаємозаміна двн. дифтонгів (*auge – ouge* та ін.), тобто існування великої кількості змістовних дифтонгів-омонімів, та набування когерентності у системі дифтонгів свн. періоду, є доказом того, що зазначені дифтонги вже у двн. періоді знаходилися в процесі дефонологізації, що призвело до їх зникнення у свн. періоді.

Проведене дослідження показало, що у свн. мові продовжили своє функціонування старі дифтонги та з'явилися нові, які змінили довгі голосні. Процес зникнення старих дифтонгів та паралельного формування нових відноситься за часом до кінця двн. та початку свн. періоду, коли фонологічна підсистема мови, згідно з законами синергетики, звільнилася від старих компонентів та, дисипуя, набула нових. Таким чином, результати

дослідження свн. дифтонгів вказують на те, що найбільш функціонально вагомими в свн. періоді є дифтонги */ei, ie, uo, ou, ue/*.

У зміні окремих фонем виявляється деяка циклічність: передньоязиковий дифтонг */eu/*, який має прагерманські коріння, з'являється у свн. періоді; архаїчний двозвук */ai/* зникає в кінці дзн. періоду, та знову набуває розвитку в свн. періоді. Така циклічність може бути інтерпретована як рух системи (або її компонентів) за певним простором станів або форм. Звичайно, фонетичні зміни у мові виявлялися територіально нерівноважно, і це знайшло певне відображення у діалектах.

Слід зазначити ще одну фонетичну особливість свн. дифтонгів, а саме їх артикуляційну рухливість. На відміну від дзн. часу, де спостерігається деяка хаотичність у формуванні більшості двозвуків, складовим голосним найбільш частотних свн. дифтонгів притаманна артикуляція, яка реалізується за двома типами напрямку: від середнього до верхнього підйому язика (*/ei, ou, öu/*) та від верхнього до середнього підйому язика (*/uo, ie, üe, ue/*). Таким чином, можна стверджувати, що свн. двозвукам характерна когерентна взаємодія їх компонентів, оскільки у системі дифтонгів реалізується контраст двох типів – (за термінами артикуляційного трикутника) у напрямку «зверху – вниз» та «знизу – вгору».

Результати нашого дослідження німецьких дифтонгів у дзн. та свн. періодах можуть бути сформульовані наступним чином:

1. З точки зору ґенези голосних звуків первинними є монофтонги, дифтонги – вторинні.
2. Серед монофтонгів найдавнішими в трикутнику голосних є три звуки */a – i – u/*, що фонематично протиставлялися як передньоязикові, а за положенням язика, як голосні високого та низького підйому.
3. Зазначені три голосні існували в давній період індоєвропейської прамови, завдяки їм зародилися дифтонги */ai/, /iu/, /au/*.
4. Зародження в індоєвропейській прамові протиставлення голосних у тристоронньому відношенні як верхнього – середнього – нижнього підйому язика призвело до розширення артикуляційного трикутника до вигляду */a – e – i – u – o/* і відповідно зумовило появу дифтонгів */ie/, /uo/*.
5. Зародження фонетичних змін у системі дзн. голосних у вигляді аблауту призвело до появи дифтонгів */ei – ie/,* та */uo – ou/*, які поряд з монофтонгами, передавали лексико-граматичне значення у різних словоформах.
6. З появою в свн. мові умлаутних фонем */ü/* та */ö/* засвідчено ускладнення фонематичних відношень голосних звуків, де з'явився новий клас фонем – передньоязикові лабіальні, як протиставлення існуючим групам фонем. У цей час зародилися також нові дифтонги */öu/, /üe/*.
7. В результаті нашого дослідження дифтонгів на матеріалі дзн. та свн. текстів та словників (8000 л. о.) виявлено, що їх можна об'єднати в наступні групи: архаїчні дифтонги */iu/, /au/, /eu/, /ai/*; аблаутні дифтонги */ei – ie/, /ou – uo/, /ua – au/, /io – ou/*; змістовні дифтонги-омоніми */eo – io/, /ia – io/, /iu – io/, /au – ou – oil/, /uo – ua/, /uo – ue/, /ai – ei/, /iu – uil/* і умлаутні дифтонги */öu/, /üe/*.

Результати спостереження виявили пряму кореляцію між часом зародження дифтонгів та частотою їхньої реалізації в дзн. та свн. текстах.

Список літератури

1. Жирмунский В.М. История немецкого языка. – Из-во литературы на иностранных языках – Москва, 1948. – 3-е издание. – 245 с.
2. Зиндер Л.Р., Строева Т.В. Историческая фонетика немецкого языка / Л.Р. Зиндер, Т.В. Строева – Москва: Просвещение, 1965. – 192 с.
3. Левицький В.В. Основи германістики / В.В. Левицький – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 528 с.
4. Петлюченко Н.В. К вопросу о реализации немецкой произносительной нормы в подготовленной речи / Н.В. Петлюченко – Одеса: ОНУ ім. І.І.Мечникова, 1997. – С. 74-80.
5. Стеріополо О.І. Теоретичні засади фонетики німецької мови. Підручник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / О.І. Стеріополо – Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. – 320 с.
6. Таранец В.Г. Энергетическая теория речи / В.Г. Таранец – Одесса: Печатный дом, 2014. – 2-ое изд., доп. – 188 с.
7. J. Bičovský. Vademecum starými indoevropskými jazyky. — Praha: Nakladatelství Univerzity Karlovy, 2009. — С. 23.
8. Bublik W.N. Geschichte der deutschen Sprache / W.N. Bublik – Вінниця: Нова книга, 2004. – 266 с.
9. Hübner G. Ältere deutsche Literatur / G. Hübner – A. Francke Verlag Tübingen, 2015. – 2. Auflage. – 357 S.
10. Lewizkij V., Pohl H.D. Geschichte der deutschen Sprache / V. Lewizkij, H.-D. Pohl – Winnyzia: Nowa Knyha Verlag, 2010. – 256 S.
11. Pike K. L. Phonemics. A Technique for Reducing Languages to Writing / K. L. Pike. – Michigan: Ann Arbor, 1947. – 254 p.
12. Polenz P. Von Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart / P. von Polenz // Walter de Gruyter, 2000. – 2., überarbeitete u. ergänzte Auflage. – Bd. 1 – 385 S. – Bd. 2 – 498 S. – Bd. 3 – 757 S.
13. Schmidt W. Geschichte der deutschen Sprache / W. Schmidt – S. Hirzel Verlag, Stuttgart, 2007. – 10. Aufl. – 489 S.
14. Sonderegger S. Althochdeutsche Sprache und Literatur / S. Sonderegger – Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2003. – 390 S.
15. Stedje A. Deutsche Sprache gestern und heute / A. Stedje – Wilhelm Fink, 2007. – 6. Auflage.– 277 S.
16. Ulbrich Ch. Vergleichende Untersuchungen zur Aussprache der Diphthonge in der deutschen und österreichischen Standardvarietät / Ch. Ulbrich // Gegenstandsauffassung und aktuelle phonetische Forschungen der halleschen Sprechwissenschaft (Hrgs. Eva-Maria Krech, Eberhard Stock) – Peter Lang, 2003. – Bd.10. – S.161-200.
17. Verbitskaja T.D., Grischina T.V. Deutsch akzentfrei : kommunikativ-orientierter phonetischer Einführungskurs / T.D. Verbitskaja, T.V. Grischina // Одеса: Astroprint, 2014. – 2. Aufl., neu bearbeitete und erweiterte. – 136 S.

References

1. Zhirmunskii, V.M. (1948). Istoriya nemetskogo yazyka. Moskva.
2. Zinder, L.R., Stroeve, T.V. (1965). Istoricheskaya fonetika nemetskogo yazyka. Moskva: Prosveshchenie.
3. Levytskyi, V.V. (2008). Osnovy hermanistyky. Vinnytsia: Nova Knyha.
4. Petlyuchenko, N.V. (1997). K voprosu o realizatsii nemetskoj proiznositel'noi normy v podgotovlennoi rechi. Odesa: ONU im. I.I.Mechnykova.
5. Steriopolo, O.I. (2004). Teoretychni zasady fonetyky nimetskoї movy. Pidruchnyk dlia studentiv ta vykladachiv vyshchikh navchalnykh zakladiv. Vinnytsia: NOVA KNYHA.
6. Taranets, V.G. (2014). Energeticheskaya teoriya rechi. Odessa: Pечатnyi dom.
7. Bičovský, J. (2009). Vademecum starými indoevropskými jazyky. Praha: Nakladatelství Univerzity Karlovy.
8. Bublik, W.N. (2004). Geschichte der deutschen Sprache. Vinnytsia: Nova Knyha.
9. Hübner G. (2015). Ältere deutsche Literatur. A. Francke Verlag Tübingen. 2. Auflage.
10. Lewizkij, V., Pohl, H.D. (2010). Geschichte der deutschen Sprache. Vinnytsia: Nowa Knyha.
11. Pike, K. L. (1947). Phonemics. A Technique for Reducing Languages to Writing. Michigan: Ann Arbor.

12. Polenz, P. (2000). Von Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart. Walter de Gruyter. 2. Auflage.
13. Schmidt, W. (2007). Geschichte der deutschen Sprache. Stuttgart: S. Hirzel Verlag. 10. Aufl.
14. Sonderegger, S. (2003). Althochdeutsche Sprache und Literatur. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
15. Stedje, A. (2007). Deutsche Sprache gestern und heute. Wilhelm Fink. 6. Auflage.
16. Ulbrich, Ch. (2003). Vergleichende Untersuchungen zur Aussprache der Diphthonge in der deutschen und österreichischen Standardvarietät. Gegenstandsauffassung und aktuelle phonetische Forschungen der halleschen Sprechwissenschaft. Peter Lang.
17. Verbitskaja, T.D., Grischina, T.V. (2014). Deutsch akzentfrei: kommunikativ-orientierter phonetischer Einführungskurs. Odesa: Astroprint. 2. Aufl.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2018 р.